

Hiukan yllättävästi Luther ei tässä kirjassa näyttäydä vain sankarina vaan eräänlaisena virtahepona sakramenttiteologian olohuoneessa. Koska Luther lähti liikkeelle niin voimakkaasti nykyhetken sakramentinnauttimisessa tapahtuvasta sanan ja uskon määrittäjästä Kristuksen läsnäolosta, jäi Golgatan uhri ja sitä ehtoolliseen yhdistävä muistamisen liekanaru hänen ajattelussaan taka-alalle. Messu-uhriopin kritiikki vielä ohensi tätä liekanarua.

Kun Zwingli puolestaan kohotti muistamisluonteen ehtoollisen keskukseksi, josta käsin hän ampui alas katolisia oppeja, sai Lutherin *memoria*-käsite Zwingliä vastaan suunnatussa teologiassa yhä omintakeisempia muotoja. Yhtäältä muistaluonne jäi Lutherilla aivan taka-alalle. Ja kun sitä käsiteltiin, siitä tuli toisaalta ikään kuin reaali-preesenssin alalaji siten, että nykyhetken lahjasta uskova muistaa kiittää Kristusta. Tällainen *commemoratio* on Wendebourgin mukaan itse asiassa niin sanotun autuaan vaihdon ja *union* yksi erityismuoto, jossa Kristus lahjoittaa ehtoollisaineissa myös muistamisen prosessin. Meikäisiä *unio*-teologeja suunnitellut Wendebourg painottaa siis nyt *unio*-ajattelun keskeisyyttä Lutherilla.

Maltillisemmat reformaation teologit, ennen muuta Melancthon, mutta hiukan myös Oekolampadius ja Karlstadt, puolestaan yrittivät säilyttää ehtoollisen muistoluonteella sen itsenäisen aseman, joka sillä katolisessa teologiassa ja Uudessa testamentissa selvästi on. Erityisesti Melancthonilla on tärkeä myös ns. *memoria publica*, ehtoollisen kommuuniota luova asema, jossa kirkko strukturoituu Kristuksen ainutkertaisen uhrin yhteisen muistamisen ympärille. Tämä katolinen oppi ei tietenkään vähennä reaali-preesenssin merkitystä.

Lutherin fiksaatio taistelussa Zwingliä vastaan siis redusoi taikka teki ongelmalliseksi ehtoollisen monenlaisia perinteisiä katolisia piirteitä. Lisäksi Wendebourg näyt-

tää, että Lutherin ehtoollisteologia 1520-luvulla oli varsin poukkoilevaa. Edellä kuvatun suuren linjan ohella yksittäisistä teksteistä saattaa löytyä toisensuuntaisiakin painotuksia, joihin tietyn korvasyyhyn omaavat Luther-tutkijat voivat sopivasti vedota ja jotka tekevät luterilaisen ehtoollisopin normatiivisen tulkinnan erityisen vaikeaksi.

Vaikka ei ihan kaikessa yhtyisikään Wendebourgin löydöksiin, kirja on mestarillinen suoritus, todellinen oppitunti siitä, miten systemaattista analyysia ja tekstien lähilukua pitää harjoittaa: nyansoidusti, historian tuulia haistellen, piinallisen tarkasti, ristiriitoja liennyttämättä, ennakkoluulottomasti ja herkin korvin. Tästä metodisesta tarkkuudesta soisin kaikkien suomalaistenkin Luther-tutkijoiden ammentavan runsaasti oppia.

RISTO SAARINEN
PROF., HELSINKI

DAVID BUNDY
Visions of Apostolic Mission: Scandinavian Pentecostal Mission to 1935. Diss. *Studia Historico-Ecclesiastica Upsaliensia* 45. Uppsala: Uppsala University 2009. 562 s.

Det har påståtts att pingstväckelsen var den mest framgångsrika religiösa rörelsen i 1900-talets Finland (Kimmo Ketola, *Uskonnot Suomessa*, Kirkon tutkimuskeskus 2008) trots att denna väckelse faktiskt är svagare här än i väldigt många länder. Pingst- och karismatiska rörelser har vuxit otroligt snabbt framför allt i den globala södern – i Latinamerika och Afrika, men också i vissa delar av Asien. Med tanke på att de karismatiska och pingströrelsens (-rörelsernas) kristna numerär är hundratals miljoner, har teologer inte forskat tillräckligt i dessa

rörelserns historia eller teologi. Den forskning som hittills har gjorts, är mest koncentrerad på engelskspråkiga källor och synpunkten är mest angloamerikansk. Då tar man antingen året 1905 och Charles Parham eller 1906 och William Seymour som utgångspunkt och antar då och då även att pingströrelsen var en enhetlig företeelse. Sådana idéer har kritiserats sedan länge, men ändå mår myten om pingströrelsens originalitet (dvs. diskontinuerlighet med de tidigare religiösa rörelser) och enhetlighet bra.

David Bundy, en amerikansk polyglott, teolog och specialist på fornsyriska, har skrivit en doktorsavhandling för Uppsala universitet om de Skandinaviska pingströrelsernas rötter. Om hans avhandling är voluminös, så kan detsamma sägas om hans källor. Han koncentrerar sig på utvecklingen i Sverige och Norge fram till 1935. Fokus är riktad på missionsaktiviteter. Eftersom mission var pingströrelsernas insatsområde och eftersom man inte gjorde en stor skillnad mellan mission utomlands och hemma, täcker hans forskning faktiskt den centrala utvecklingen i Sverige och Norge. Bilden som formas genom att analysera ett stort antal handlingar pekar på att Skandinaviska pingströrelser var anorlunda än i andra världsdelar.

Bundy leder läsaren genom en djungel av händelser, människor, organisationer eller grupper och, framför allt, tidningar ända till andra världskrigets afton. Han argumenterar att kristna tidningar i Nordiska sammanhang var väldigt centrala instrument i pingströrelsens tillväxt, och framför allt, i konkurrensen mellan grupper med olika synsätt. Den som kunde behärska de kristna medierna, kunde samla pengar och annat stöd. För detta behövde man dock en stabil och stark hembas i en lokalkyrka. Även om få blev omvända via skriftlig information, kan Bundy övertyga att tidningar spelade en central roll bland dem som redan var pingstväänner. Det gör han ge-

nom några mycket detaljerade exempel. Tidningars roll kan möjligen räknas som en skillnad mellan Skandinaviska och många andra pingströrelser, i alla fall i den globala södern.

Författaren använder mycket tid för att kartlägga skandinaviska väckelserörelser på 1800-talet, framför allt de som hade kontakter med helgelserörelser i den angloamerikanska världen. Han visar att helgelserörelser hade mycket understöd inom väckelserörelser och Skandinaviska frikyrkor. Bland den norska pingströrelsens banbrytare lyfter han upp speciellt Thomas Ball Barratt, som först blev en metodistpräst, och efter att ha avskedats, öppnade sin egen pingstkyrka i Kristiania (Oslo). Barratt tjänar Bundys forskning på fyra sätt, vilket Bundy inte själv lyfter fram. Bundys analys på Barratt öppnar faktiskt hela bokens approach, agenda och tolkningsmönster för läsaren. Först, genom Barratt såsom flera andra exempel kan Bundy bevisa att i Norge (och i Sverige, genom andra exempel) började pingströrelsen inte från ett tomrum utan den växte från de existerande helgelsetraditionernas grund. För Barratt betydde detta att han på ett nytt sätt uttolkade sina religiösa upplevelser. Resultatet var att han kunde räkna sig som en pingstvän långt före Azusa Street och att det fanns ett djupt kontinuum i hans teologi. Detta betyder att Bundy kan argumentera att de skandinaviska pingströrelserna är olika från de andra pingströrelserna därför att deras rötter tränger in i den skandinaviska kristendomens mark.

Den tredje tjänsten som Barratt gör åt Bundys forskning är att han kan bevisa att Barratts pingströrelse inte var en direkt följd av väckelsen i Amerika. Barratt var en central person inte bara i de norska pingströrelsernas historia men också i andra skandinaviska rörelsernas historia. Enligt Bundy var han också teologiskt oberoende av Amerika. Därför kan Bundy argumentera för flera olika ursprung för pingströrel-

ser. För honom, är det nog en fråga om pingströrelser med olika teologier, olika ursprung och olika historier. I denna fråga kommer han nära till Allan Anderson, som har undersökt särskilt afrikanska pingstkyrkor.

Sist, och inte minst, anser Bundy att Barratt var en framstående internationell pingstledare. Han hade talrika kontakter överallt i Europa, och också utanför. Bundy visar också hur skandinaviska pingstvännen hade, och ändå har, en global inverkan genom sin missionsinsats. Flera kyrkor som har grundats av skandinaviska missionärer är nu många gånger större än deras "moderkyrkor".

Bundys beslut att välja "apostolisk mission" som fokus i sin analys om de skandinaviska pingströrelser och deras missionsverksamhet lyfter fram en av de största kontroverser bland pingstvännen under tiden han undersöker. Frågan var hur (mycket) missionsarbete skulle organiseras genom missionssällskap eller andra organisationsformer. De som höll med en låg nivå av organisering, bland annat Barratt, kallade deras position "apostolisk mission". Det var nog inte bara en fråga om mission men också om ecklesiologi eller förhållandet mellan tjänst/organisation och karisma. När pingstinsatsen i missionen ökade, såg några att det vore mer effektivt att bygga upp en organisation. Detta betydde nog att det skulle finnas några organisatoriska konstruktioner ovanför lokala församlingar som kunde begränsa deras autonomi. Slutresultatet i debatten var delvis att några grupper och församlingar som inte höll med den "apostoliska" visionen stängdes ut från rörelsen. Genom denna diskussion visar Bundy att pingstväckelsen faktiskt inte är så väldigt enhetlig. Han påpekar också att många grupper som numera inte räknas som hörande till pingströrelsen faktiskt deltog i pingstväckelsen. Därför skulle det kanske vara bättre att tala om pingströrelser i plural.

Den här boken är inspirerande för den som känner temat och kan uppskatta dessa forskningsresultat. För inspiration måste läsaren nog arbeta hårt: man kan se att Bundy har sin agenda men han lägger den inte öppen på bordet för läsaren att se. Detta gäller också hans forskningsresultat. Läsaren lämnas för sig själv att hitta forskningsresultatets betydelse i den bredare forskningskontexten. Om han hade mer än 560 sidor att använda, kunde han ha hittat plats för att mera ingående diskutera om de stora riktlinjerna. Boken skulle inte ha lidit av att sammanfatta några av de mest detaljerade berättelser.

Man kan också se att Bundy rent lingvistiskt kämpar i spänningen mellan engelskan och de skandinaviska språken. Å ena sidan försöker han ge skandinaviska uttryck så mycket utrymme som möjligt, även på det sätt att han till exempel inte alltid översätter tidningarnas titlar. Å andra sidan citerar han direkt praktiskt taget bara källor som har skrivits på engelska. Då det gäller material som helt och hållet skrivits på skandinaviska språk, kunde forskningens pålitlighet ha ökat genom att citera också text på svenska eller norska — och ge läsaren översättning på engelska. Polyglotten Bundy använder material på olika språk, men han kunde också ha bett flera korrekturläsare att se över inte bara engelskan utan också svenskan, norskan, danskan och finskan. Nu finns det för många tryckfel i boken.

Även om författaren inte är en pingstvän, är han inte särskilt kritisk mot sitt forskningsobjekt. Han ger en mycket sympatisk bild om de flesta skandinaviska pingstledare och skandinaviska missionsinsats. Att han hör till ingen av de rörelserna som han granskar är ändå av nytta eftersom han lyfter fram flera pingstledare som inte tidigare har beaktats av forskningen som gjorts av de skandinaviska pingstvännerna. Härigenom påpekar han att pingstväckelsen har varit, och är, bredare och mer pluralistisk än

de pingströrelser som nu dominerar och monopoliserar namnet.

Bundys fascinerande avhandling bidrar till den internationella pingstforskningen åtminstone på två sätt: Han öppnar den skandinaviska pingstväckelsens värld åt dem som inte kan läsa skandinaviska språk. Han utmanar också flera myter på pingstväckelsen, och gör det genom detaljerad argumentation. Han kunde nog ha varit tydligare rörande de konsekvenser hans forskningsresultat har för vår uppfattning på den teoretiska nivån.

MIKA VÄHÄKANGAS
PROF., LUND

STEVE MONSMA
Healing for a Broken
World: Christian
Perspectives on Public
Policy. Crossway Books,
Wheaton 2008. 222 s.

Pepperdinen yliopiston valtiotieteen emeritusprofessorin, pitkään sekä akateemisessa että poliittikan maailmassa vaikuttaneen Steve Monsman uusin kirja tarjoaa oivan johdannon uskalvinistiseen teologiaan nyky-Yhdysvalloissa. Kirjallaan Monsma on entisestään vahvistanut asemaansa yhtenä maansa johtavista keskusta-oikeistolaisista kristillisistä ajattelijoista, jotka ovat 2000-luvulla alkaneet näyttävästi rakentaa uutta teoreettis-teologista viitekehystä maassaan jo parikymmentä vuotta harjoitetulle uskontopohjaiselle politiikanteolle.

Monsman kirja edustaa uskalvinistista, postmillennialistiseen eskatologiaan pohjaavaa evankelikalismia. "Kristityt on kutsuttu Kristuksen sovitusyön välineiksi kaikilla elämänoilla" (s. 41), hän väittää tyyppilliseen uskalvinistiseen tapaan. Heidän tehtäväkseen on annettu Jumalan luomistyön saataminen päätökseensä ja luoma-

kunnan palauttaminen takaisin alkuperäiseen täydellisyyteensä. Tämä koskee sekä ihmisen ja Jumalan suhdetta että ihmistenvälisiä suhteita, sekä taloutta, politiikkaa ja kulttuuria että taiteita, tiedettä ja viihdettä. Toisin kuin Vanhan testamentin lakien täysimittaista palauttamista hapuilevat, niin ikään uskalvinismista ammentavat dominioteologit, Monsma varoittaa kuitenkin yltiöpäisestä ja utopistisesta lähestymistavasta ja alleviivaa, että syntiinlankeemuksen takia postmillennialistisen tehtävän täydellinen onnistuminen ei ole mahdollista ennen paruausaa.

Käsitteellisellä tasolla Monsma turvautuu dominioteologiaa jokseenkin epämääräisempään ajatukseen *shalomista* — "ihmisten elämästä oikeissa suhteissa Jumalaan, toisiinsa ja luomakuntaan" (s. 38) ja sellaisen maailman vähittäisestä rakentamisesta, jonka kaikki "osat toimivat harmonisesti niille määrättyllä tavalla" (s. 35). Tämä tulkinta sovitusyön olemuksesta toimii hänen koko poliittis-kulttuurisen ohjelmansa viitekehysenä ja punaisena lankana.

Shalomin ajatus johtaa Monsman kaikille amerikkalaista politiikkaa viime vuosikymmeninä seuranneille tutuksi tulleisiin vaatimuksiin aborttien, samaa sukupuolta olevien avioliittojen ja eutanasian kieltämisestä. Samalla se kuitenkin toimii teoreettis-teologisena perustana myös uudelle ympäristöpolitiikalle, joka pyrki kumoamaan ilmastonmuutoksen ja luomakunnan saastumisen, ja yllykkeenä köyhyyden, kulkutautien ja ihmiskaupan kitkemiseksi kehittyvästä maailmasta. Monsma nivoo *shalomin* etsintään myös ex-presidentti Bushin käynnistämän uskonto- ja yhteisöpohjaisen aloitteen, joka on pyrkinyt siirtämään sosiaalihuoltoa valtiolta kirkkoille ja muille vapaaehtoisyyhteisöille. Periuuskalvinistiseen tapaan hän tunnustaa raamatullisiksi ainoastaan tämän aloitteen edustamat sosiaalieettiset linjaukset.

Monsma on jo kauan kuullut Yhdysvaltain tärkeimpiin us-

konto- ja yhteisöpohjaisen sosiaalityön teoreetikoihin. Hän on paitasi julkaissut aiheesta lukuisia kirjoja, myös osallistunut paikallistason toimeenpanoon. Tässä kirjassa lukija saa tähän asti selkeimmin esitetyn ja teoreettisesti perustelluimman tiivistelmän hänen sosiaalieettisestä ajattelustaan.

Takakanteensa Monsman kirja on saanut suositukset lukuisilta sekä kristillistä oikeistoa että kristillistä vasemmistoa edustavilta teologeilta. Hänen kirjansa onkin malliesimerkki siitä teologisesti tarkkaan argumentoidusta systemaattis-teoreettisen viitekehysten etsinnästä uskontopohjaiselle politiikanteolle ja kulttuuriselle vaikuttamiselle, joka on Yhdysvalloissa lähtenyt sitä enemmän käyntiin, mitä näkyvämmiksi — vaikkakin saavutuksiltaan vähäisiksi — ovat käyneet kristillisenä oikeistona tunnetun modernin politisoituneen evankelikalismin edustajat. Tätä etsintää ovat harjoittaneet paitsi *First Things* -lehden ympärille kerääntyneet katolilaiset ajattelijat myös uskalvinistit. Kuten tästäkin kirjasta voi havaita, Steve Monsma on jälkimmäisten ehdotonta kärkeä.

MARKKU RUOTSILA
DOS., HELSINKI

STEVEN SHAKESPEARE
Kierkegaard, Language
and the Reality of God.
Aldershot: Ashgate 2001.
s. 252.

Niin kauan kuin filosofiassa tai teologiassa on oltu kiinnostuneita realismin ja antirealismien problematiikasta, Søren Kierkegaard on ollut tässä keskustelussa keskeinen hahmo. Monet lähinnä eurooppalaiset tai muuten mannermaisesti ojentautuneet filosofit ja teologit ovat pitäneet Kierkegaardia anti-realistina, kun taas Amerikassa häntä on pidetty realistina, joskin var-